

Koninklijke Commissie voor Geschiedenis

Jaarverslag 2005

De Commissie vergaderde op 5 maart, 25 juni, 8 oktober en 10 december. Het bureau vergaderde op dezelfde data en ook op 12 april, 20 juni en 28 september.

1. Doelstellingen

Voornoemd koninklijk besluit van 1 april 1976 bevestigt de opdracht die aan de Commissie werd toegewezen bij haar oprichting in 1834. Deze opdracht bestaat erin 'de schriftelijke bronnen met betrekking tot de geschiedenis van België op te sporen, te registreren, uit te geven en te onderzoeken, kritische studies over deze bronnen te publiceren en werkinstrumenten ter beschikking van de geschiedkundigen te stellen'.

Onder impuls van haar voorzitter onderzoekt de Commissie momenteel hoe ze op ruimere wijze aan deze doelstellingen kan tegemoetkomen, rekening houdend met de ontwikkeling van de samenleving en meer bepaald van de geschiedkundige wetenschap. Het uitgeven van teksten in andere vormen dan door middel van geschriften is vandaag ingeburgerd in de praktijken van de Commissie, die zich voorneemt verder de weg van elektronische uitgaven op te gaan. Een ruimere interpretatie van haar opdracht zet de Commissie er echter toe aan te overwegen om activiteiten te organiseren, zoals colloquia, over de thema's waarrond zij werkt. De Commissie stelt ook belang in het verzamelen, voor strikt historische doeleinden, van verfilmde getuigenissen van niet alleen politieke maar ook andere hedendaagse persoonlijkheden uit de Belgische samenleving, maar hiervoor is een degelijke voorbereiding noodzakelijk. Er wordt gezocht naar een uitbreiding van de samenwerkingsprogramma's met andere federale wetenschappelijke instellingen (Algemeen Rijksarchief, Koninklijke Bibliotheek) of private instellingen (Archief en museum van de socialistische arbeidersbeweging, Instituut voor sociale geschiedenis, AMSAB...) en universiteiten. Deze geleidelijke verbreding van het beleid van de Commissie zou zich concreet moeten vertalen in het organiseren van, bijvoorbeeld, manifestaties ter gelegenheid van de 175^{ste} verjaardag van haar oprichting in 2009. Naar aanleiding hiervan besliste de Commissie om een jaarlijks toe te kennen prijs in het leven te roepen.

In haar *Handelingen* en de reeksen boekdelen (Collecties in-4°, in-8°, Verzameling van de Akten van de Belgische vorsten, Documenten met betrekking tot het internationale statuut van België sinds 1830, Bronnen over de geschiedenis van België tijdens de Tweede Wereldoorlog, Werkinstrumenten, Thesaurus diplomaticus op cd-rom enzovoort) publiceert de Commissie onuitgegeven teksten over het nationale verleden die in België of in het buitenland worden bewaard. Deze collecties tellen op dit ogenblik meer dan 220 titels die alle periodes van de geschiedenis beslaan.

De website van de commissie (www.kcgeschiedenis.be of www.crhistorie.be) geeft in het Nederlands, het Frans en het Engels een gedetailleerd en geïllustreerd overzicht van de geschiedenis, de doelstellingen en de verwezenlijkingen van de Commissie. De bezoeker vindt er ook de huidige samenstelling en de lijst van de voormalige leden. Verder is de volledige catalogus van publicaties beschikbaar en bestaat de mogelijkheid om te zoeken

op naam van de auteur, op een woord uit de titel of op sleutelwoorden. Ten slotte worden de recentste volumes en nieuwe publicaties voorgesteld met een samenvatting. De website staat op de server van de Koninklijke Bibliotheek van België. Sinds er regelmatig statistieken worden bijgehouden, d.i. sinds mei 2005, bedraagt het aantal bezoekers 11.685 en werden 32.234 pagina's geraadpleegd. Uit het aantal vragen naar inlichtingen die naar de website verwijzen, blijkt dat veel mensen in binnen- en buitenland de website bezoeken.

In het gevoerde publicatiebeleid komen alle tijdvakken en de verschillende gebieden van ons verleden aan bod. Toch wenst de Commissie vooral aandacht te schenken aan de moderne tijden. Het relatieve gebrek aan evenwicht m.b.t. die tijden in de collecties laat zich onder meer verklaren, in tegenstelling tot de andere periodes, door de waaier aan beschikbare verspreidingskanalen voor de studie van het heden.

De rol van de Commissie blijft echter niet beperkt tot de nauwgezette publicatie van hoge wetenschappelijke kwaliteit van teksten over ons nationaal verleden. De Commissie wil ook op doordachte wijze bijdragen tot het dynamiseren en oriënteren van de historische wetenschap. Tegelijk volgt de Commissie, door de vele officiële of persoonlijke contacten van haar leden, de internationale ontwikkelingen op de voet.

Natuurlijk is er een ruime keuze aan documenten die voor publicatie in aanmerking komen. Op het gebied van de moderne geschiedenis neemt hun aantal voortdurend toe. Niet alle archiefstukken of handschriften zijn even interessant. Bij het maken van keuzes houden we rekening met het wetenschappelijk belang en met materiële beperkingen. De Commissie geeft voorrang aan teksten die behoren tot categorieën van bronnen die vrij onbekend zijn of nog weinig werden ontgonnen. De bijdragen die de Commissie uitgeeft, kunnen als model gelden: ze kunnen het geschiedkundig onderzoeksgebied vergroten door andere onderzoekers ertoe aan te zetten parallelle wegen te bewandelen. Voor de selectie gelden strenge criteria. De vier commissarissen die conform het reglement telkens belast zijn met het onderzoek van de handschriften, beoordelen natuurlijk de wetenschappelijke kwaliteit van de voorgestelde bijdrage maar ook de relevantie in het licht van de doelstellingen van de Commissie.

In overeenstemming met deze regels streeft de Commissie ernaar vooral open te staan voor het werk van jonge onderzoekers die voor de aflossing van de wacht moeten zorgen. De publicatie van hun bijdragen in de collecties van de Commissie is voor hen een aanmoediging en een blijk van wetenschappelijke erkenning die ze in hun curriculum vitae in het licht kunnen plaatsen. In deze geest heeft de Commissie de Prijs Bryce and Mary (†) Lyon gecreëerd. Dankzij het mecenaat van dhr. Bryce Lyon, professor emeritus van de Brown University (USA) en buitenlands lid van de Koninklijke Vlaamse Academie van België - die altijd nauwe banden met de Commissie heeft onderhouden -, kent de Commissie jaarlijks een aanmoedigingsprijs voor een bedrag van 250 euro toe aan de jongste onderzoeker, maximum 30 jaar, van wie het werk tijdens het voorgaande jaar is opgenomen in de collecties van de Commissie. Het reglement staat op de website van de Commissie. De prijs werd in 2005 voor het eerst toegekend en ging naar juffrouw Julie Versele (ULB) voor haar editie van het *Rapport de Gerónimo de Roda sur le fonctionnement du Conseil des Troubles aux Pays-Bas, suivi de suggestions pour sa réforme (s.d.-1571?)*.

Gelet op de huidige budgettaire context - de subsidie is niet meer gestegen sinds 2003, toen ze al met 10% werd verlaagd - meent de Commissie tot slot dat ze een voorzichtig beleid moet voeren. Ze heeft erover gewaakt om de huidige verwezenlijkingen niet al te zeer op de helling te zetten, al werden sommige ervan wel een beetje uitgesteld teneinde gunstig gevolg te kunnen geven aan nieuwe voorstellen. Zoals steeds, maar in een steeds moeilijker context, gaat de Commissie op zoek naar partnerschappen of externe financiële steun die haar onafhankelijkheid echter niet in het gedrang brengen.

2. Publications

In januari zijn twee volumes met het jaartal 2005 van de persen gerold. Deze kleine vertraging is te wijten aan technische redenen.

- **Godfried Croenen, *De oorkonden van de familie Berthout (1212-1425)*, LXXXII-485 pagina's (Collectie in-4°).** Het betreft een aanzienlijk en tot voorbeeld strekkend werk van reconstructie van bijzonder zeldzame archieven van de familie van een heer. Het dossier over dit belangrijk Brabants geslacht geeft belangrijke toelichting bij de politieke, economische en sociale geschiedenis van de adel tijdens de Middeleeuwen in de voormalige Lage Landen. Het vergroot ook onze kennis van de gewoonten betreffende het opstellen van testamenten en huwelijksvereenkomsten in die tijd. We vestigen ook de aandacht op de bijdrage van de auteur tot de kennis van diplomatieke technieken (minuten, chirografen enzovoort).
- **Willem Pieter Blockmans (in samenwerking met Justine Smithuis), *Handelingen van de Leden en van de Staten van Vlaanderen. Excerpten uit de rekeningen van steden en kasselrijen en van de vorstelijke administratie. Regering van Filips de Goede (1419-1467). Deel III. Overzichtstabel en Indices*, XIII-152 pagina's (Collectie in-4°).** Dit werkinstrument zal de raadpleging van de eerste twee volumes van deze bundel vergemakkelijken. Naast de index van de namen van personen, plaatsen en onderwerpen, biedt dit werk een overzicht van de vergaderingen van de Leden en van de Staten van Vlaanderen (datum, plaats, deelnemers, voorwerp). Dit volume sluit een reeks af die onze confrater Prevenier in 1959 was begonnen (het eerste volume had betrekking op de periode 1384-1405). Zijn werk werd voortgezet door de betreurde Antoine Zoete (periode 1405-1419) en daarna door Willem Blockmans (periode 1419-1506).
- Tijdens de komende maanden verschijnt **deel 171, 2005, fasc. 1-4 van de *Handelingen*** (cf. 3, publicaties in drukproef). Momenteel nemen de auteurs de laatste wijzigingen op in de vele artikelen die er een plaatsje kunnen vinden, volgend op de opmerkingen en suggesties van de commissarissen die belast zijn met het nazicht van de teksten. Aangezien het om vrijwillige bijdragen gaat, kan de Commissie alleen maar morele druk uitoefenen op de auteurs, die vaak andere beroepsbezigheden hebben. Zij bepalen grotendeels de snelheid waarmee de teksten in hun definitieve vorm kunnen worden gegoten.

3. Publicaties in drukproef of die wachten op zetting

De hoge wetenschappelijke vereisten van de Commissie en, vooral, de beschikbaarheid van de auteur, die een vrijwilliger is en andere beroepsbezigheden heeft, vormen een

verklaring voor de vertraging bij het voltooiën van de editie van Véronique Lambert, *De Oorkonden van het Sint-Donatianskapittel te Brugge, 9^{de} eeuw-1300* (Collectie in-4°).

Teksten bestemd voor de Handelingen:

- Cauchies (Jean-Marie), *Deux ordonnances de cour et de gouvernement de Maximilien et Philippe le Beau (1495)*.
- Flammang (Véronique), *Le dénombrement de la seigneurie d'Hallines (Pas-de-Calais) en 1440*.
- Namazova (Alla) (in samenwerking met mevrouw Françoise Thomas), *Guide des documents relatifs à l'histoire de la Belgique conservés dans les archives des institutions publiques de Russie*.
- Sartorius (Francis) en De Paepe (Jean-Luc), *Correspondance des agents diplomatiques belges en poste à Paris et Versailles (3 mars - 5 juillet 1871)*.
- Soen (Violet), *Een vredesgezant worstelt met de Pacificatie van Gent. De vreemde wendingen van de vredesmissie in de Nederlanden van Jan van Noircarmes, baron van Selles (1577-1580)*.
- Vanderhaeghen (Olivier), *Lettres de Patrice-François de Neny, chef-président du Conseil privé des Pays-Bas autrichiens, à Nicolas Spirlet, abbé de Saint-Hubert (1763-1773)*.
- Weis (Monique), *Du baume diplomatique sur les ravages de la guerre. Les correspondances entre le duc d'Albe et le duc de Clèves en 1568*.

4. Lopende activiteiten en internationale relaties

De volgende studies, elk in een verschillende fase van afwerking, behoren tot de prioriteiten van de Commissie:

- De dames Nicole Haesenne-Peremans en Nicole Caulier-Mathy (Université de Liège) bereiden de uitgave voor van het *Journal* (jaren 1830 en 1855-1880) van baron Michel-Edmond de Selys-Longchamps, senator, natuurwetenschapper en lid van de Academie. Deze publicatie krijgt een subsidie van de Commission communale d'histoire de l'ancien Pays de Liège.
- De heer Alain Marchandisse, bevoegd navorser van het FNRS aan de Université de Liège, werkt voort aan de uitgave van het cartularium van de abdij van Aulne.
- De heer Alfred Minke, hoogleraar aan de Université catholique de Louvain en hoofd van het Rijksarchief in Eupen, werkt aan de uitgave van de *Annales gallo-limbourgeoises, 1794-1814*, een manuscript van een dorpsnotabele dat vooral interessant is voor de geschiedenis van de mentaliteit in onze gewesten. De indiening van het manuscript is gepland in de lente van 2006.
- De heer Guy Thewes (Musée de Luxembourg) diende het manuscript in van een lang artikel: *Un territoire indéfendable ? L'état des forteresses aux Pays-Bas en 1725 d'après un mémoire anonyme*.
- De heer Georges Declercq, docent aan de VUB en de ULB, werkt aan Addenda en Corrigenda bij het handboek van E.I. Strubbe en L. Voet, *De chronologie van de Middeleeuwen en de Moderne tijden in de Nederlanden*.
- Ondanks zijn hoge leeftijd werkt de heer Maurits Van Durme, auteur van de reeks boekdelen *Les Archives de Simancas et l'histoire de la Belgique (IX^e-XIX^e siècle)*, moedig maar begrijpelijkerwijze langzaam voort aan het tweede deel (letters N-Z) van de alfabetische index van namen m.b.t. de vier gepubliceerde boekdelen. Onze collega Gustaaf Janssens heeft regelmatig contact met de auteur en ziet toe op de vorderingen. Hij staat ook wetenschappelijk borg voor andere werken, waarvan sommige al ver zijn gevorderd, van dhr. Van Durme. Zo heeft de drukker al een eerste ontwerp van de tekst van de *Inventaire détaillé des copies Gachard et Morel-Fatio prises sur les documents de Simancas et conservées aux Archives générales du Royaume à Bruxelles*. De tekst moet nog worden vergeleken met een complex manuscript en er moet nog een index worden gemaakt.
- Ondanks de talrijke vrijwillige medewerkers, moet voor bepaalde langdurige activiteiten een beroep worden gedaan op betaalde onderzoekers. Op die manier zorgt mevrouw Godelieve De Mey onder leiding van onze consoror Thérèse de Hemptinne, voor de afwerking van het derde deel van de Oorkonden van Diederik van den Elzas, graaf van Vlaanderen (1168-1177).
- Mevrouw Katrien Vandewoude hoopt dit jaar de index te kunnen voltooien van de volumes van de rekeningen van de stad Brugge (1302-1319), uitgegeven door wijlen onze collega Carlos Wyffels. Dit werk wordt onder meer gefinancierd met een subsidie van de stad Brugge en een subsidie van de provincie West-Vlaanderen.
- De heer Stijn Meersseman legt de laatste hand aan de index van de *Recueil de documents de l'industrie drapière en Flandre*. Dit volume zou in 2006 moeten verschijnen.
- Hetzelfde geldt voor de anastatische reproductie in groot formaat in-8° van het veelgezochte en vandaag uitgeputte werk van onze betreurde collega Maurice-A. Arnould, *Les dénombremens de foyers dans le comté de Hainaut (XIV^e-XVI^e siècle)*, waarvan de publicatie dateert van 1956.

- De heer Philippe Demonty, wetenschappelijk medewerker van de Commissie, werkt aan het vervolg van de *Thesaurus diplomaticus* (gewoonlijke ‘Nieuwe Wauters’ genoemd; de versie met de teksten tot in 1200 is in 1999 op cd-rom verschenen). Er werd een commissie opgericht die de opdracht krijgt de werkzaamheden te begeleiden. Ze is samengesteld uit onze consoror de Hemptinne en onze confraters Kupper en Prevenier. Dit gedigitaliseerd repertorium met betrekking tot de oorkonden van de voormalige Zuidelijke Nederlanden, die in verschillende Belgische en buitenlandse archieven worden bewaard, vervolledigt en vernieuwt de inhoud van de volumes die in de 19^{de} eeuw werden samengesteld. Vandaag is het de bedoeling het chronologisch kader uit te breiden tot in 1250. Het documentaire gedeelte telt vandaag 19.300 analyses en de bijgevoegde bibliografie meer dan 3.500 titels. Deze onderneming is het resultaat van een partnerschap met het Nationaal Comité voor het middeleeuws Latijn, de secretaris van dit comité, dhr. Paul Tombeur, hoogleraar-emeritus aan de Université catholique de Louvain, directeur van het *Centre Traditio Litterarum Occidentalium*, en onze collega Walter Prevenier, hoogleraar-emeritus van de Universiteit Gent. Er wordt ook gestreefd naar een geografische uitbreiding in samenwerking met het Atelier de Recherche sur les Textes Médiévaux (ARTEM) in Frankrijk.
- De onderhandelingen met het AMSAB worden voortgezet met het oog op de publicatie op cd-rom van de verslagen van het Bureau en de Algemene Raad van de Belgische Arbeiderspartij (1894-1940). Hoewel we al verschillende rappels hebben verstuurd, wordt het ontwerp van contract dat we aan deze potentiële partner hebben overgelegd nog steeds bestudeerd door zijn diensten.
- De besprekingen tussen de Commissie en de heer Philippe Raxhon (Université de Liège), woordvoerder van de historici-experts in de ‘parlementaire commissie Lumumba’, worden voortgezet. We wachten vol spanning op het indienen van een tekst. Bij de publicatie zal uiteraard rekening worden gehouden met de rechten van alle partijen en met de richtlijnen die de voorzitter van de Kamer van Volksvertegenwoordigers bepaalt.
- Mevrouw Marie-Élisabeth Henneau, hoogleraar aan de Université de Liège, denkt aan een collectie die de titel ‘Voix et silences de femmes’ zou krijgen. Hoewel de Commissie geen monografieën kan publiceren, is zij zeker bereid de kritische edities die worden ingediend met naleving van de gebruikelijke regels aan te nemen.
- De Commissie gaat in principe ook akkoord met een samenwerking tussen het Algemeen Rijksarchief en een onderzoeker, dhr. Dirk Leyder, die voor de jaren 1770 tot 1783 een index wil opstellen van de diplomatieke briefwisseling tussen Brussel en Wenen tijdens het bewind van de prins van Starhemberg.
- De Commissie heeft akte genomen van het indienen door onze confrater de Moreau de Gerbehaye van een voorlopige nota betreffende een ontwerp van toponymische databank (Topodex), die het gemakkelijker zou moeten maken om plaatsnamen te identificeren en op die manier ook het werk van onderzoekers die indexen ter zake moeten opmaken zou vergemakkelijken.
- Tot slot, in het kader van de diverse manifestaties die worden gepland ter herdenking van de 175^{ste} verjaardag van haar oprichting, heeft de Commissie beslist enerzijds een bijzonder boekdeel te drukken over het leven van de Commissie tijdens de voorbije 25 jaar en anderzijds de oude indices van haar *Handelingen* op elkaar af te stemmen en te voltooien. Deze indices werden immers op verschillende tijdstippen en volgens veranderende criteria opgesteld. De Commissie wil dus voortgaan met het opmaken van deze indices, waarvan de redactie door een gebrek aan middelen al vele jaren is onderbroken (index op naam van auteur, artikelen, onderwerpen, uitgegeven documenten). Een cumulatieve versie sinds deel I zou in elektronisch formaat worden

uitgegeven. Zo kunnen de opzoekingen naar de inhoud worden geoptimaliseerd en kan het immense patrimonium in de 170 delen ter beschikking worden gesteld van de onderzoekers. Anderzijds wordt een voorstel van colloquium onderzocht met als thema de relevantie en de actualiteit van wetenschappelijke tekstuutgaven.

De **internationale uitstraling** van de Commissie wordt op verschillende manieren bevestigd, eerst en vooral door het feit dat haar publicaties voorkomen in de belangrijkste nationale en universiteitsbibliotheken van Europa en Amerika. Ook werken van buitenlandse auteurs die belang stellen in ons verleden, zoals de al genoemde professor Bryce Lyon, worden in deze reeksen gepubliceerd. De Commissie steunt ook de uitgave van de briefwisseling tussen bekende Belgische historici en hun buitenlandse collega's. Zo publiceerde Jo Tollebeek in 2004 *Writing the Inquisition in Europe and America. The correspondence between Henry Charles Lea and Paul Fredericq (1888-1908)*, CXXVI-117 pagina's.

Haar actieve medewerking in verschillende comités en commissies draagt ook bij tot de internationale erkenning van de Commissie. Op Europees vlak neemt zij deel aan de gereputeerde onderneming van de *Monumenta Palaeographica Medii Aevi*, onder de bescherming van de Internationale Academische Unie. In samenspraak met de twee Koninklijke Academies van België staat de Commissie in voor de uitgave van verschillende teksten in de *Series Belgica*.

De Commissie heeft aan onze confrater Gustaaf Janssens de opdracht gegeven de mogelijkheden te bestuderen om een samenwerkingsverband aan te gaan met het *Instituto neerlandés* in Madrid. Het zou de bedoeling zijn een gids op te stellen voor de archieven die worden bewaard in de verschillende Spaanse instituten en die betrekking hebben op de geschiedenis van de Lage Landen. Als gevolg van een recente wijziging aan het hoofd van het Instituut konden de aangevatte onderhandelingen helaas nog niet worden voortgezet.

Onze voorzitter, Ludo Milis, neemt net als in het verleden deel aan het werk voor het *Repertorium Fontium Historiae Medii Aevi* (Nieuwe Potthast). Onze confrater Herman Van Goethem en de administratief secretaris, dhr. Jean-Luc De Paepe, vertegenwoordigen de Commissie in het Nationaal Comité voor Historische Wetenschappen, dat aangesloten is bij het Internationaal Comité voor Historische Wetenschappen. Onze collega Claude Bruneel vertegenwoordigt de Commissie in het Bestuursbureau van het Belgisch Historisch Instituut in Rome.

Op verzoek van onze consoror de Hemptinne en onze confrater Prevenier, die beiden lid zijn van de Commission internationale de Diplomatique, zal de Koninklijke Commissie voor Geschiedenis deelnemen aan het onderzoek van eerstgenoemde. Het heeft betrekking op de balans van de 20^{ste} eeuw en op de staat van de jongste jaren op het vlak van studies en uitgaven op het gebied van de diplomatiek.

Een ander bewijs van deze internationale erkenning is de instelling, dankzij de vrijgevigheid van de Amerikaanse historicus Bryce Lyon, van de hierboven genoemde jaarlijkse prijs.